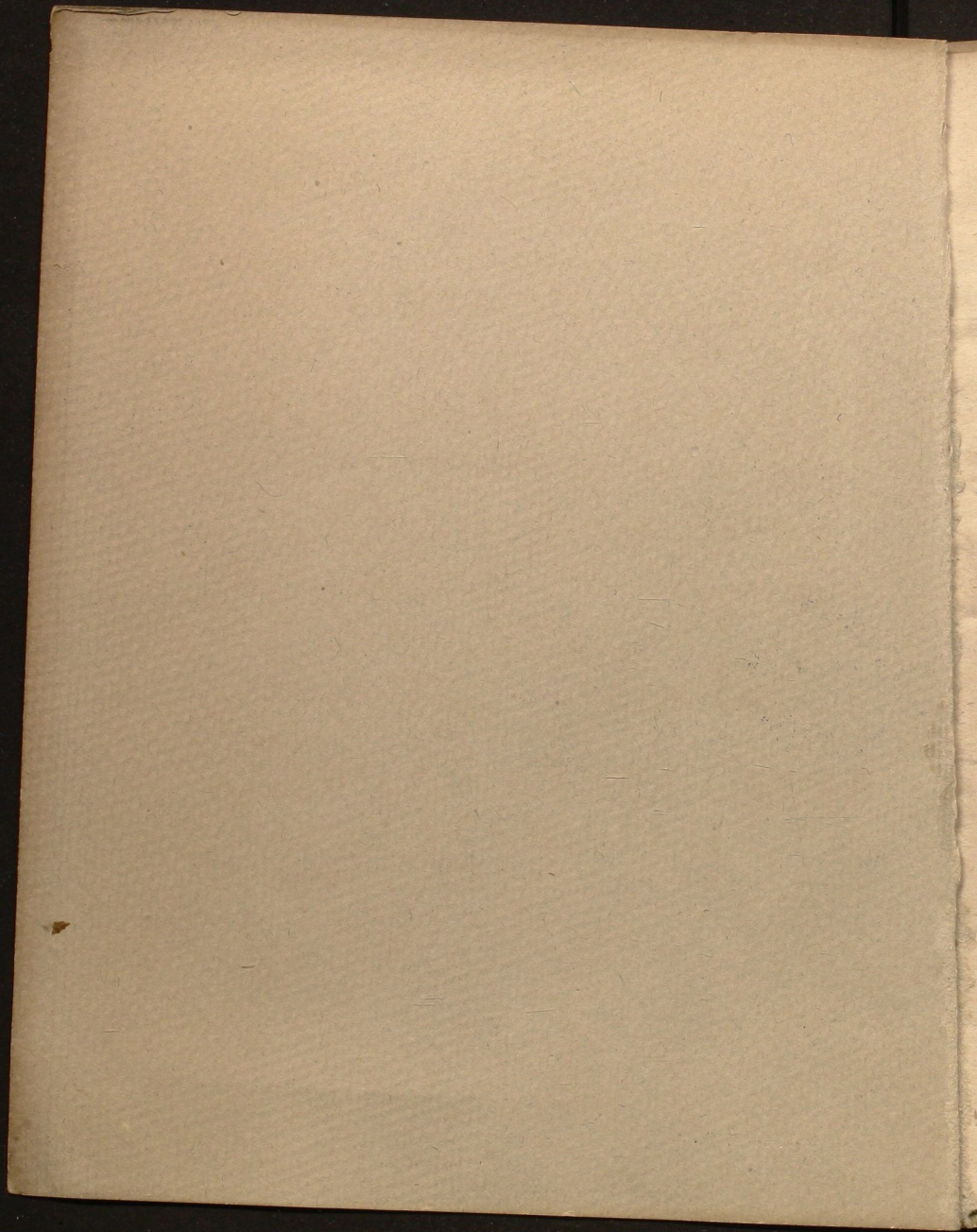

Hallbauer.
De fontibus
eloquentiae

AD AVDIENDAM ORATIONEM
QVA MVNVS
ELOQVENTIAE ET POESEOS PVBLICE DOCENDAE
A SERENISSIMIS
HVIVS ACADEMIAE
CONSERVATORIBVS
SIBI CLEMENTISSIME DEMANDATVM
RITE AVSPICABITVR
PATRONOS AC FAVTORES
EA QVA PAR EST OBSERVANTIA ATQVE HVMANITATE
INVITAT
AC PRAETEREA
DE FONTIBVS ELOQVENTIAE
DISSERIT
FRIDERICVS ANDREAS
HALLBAVER.

I EN AE
LITTERIS HORNIANIS.

A SERENISSIMO
HUIUS ACADEMIAE
CONSERVATORIBUS

Quum eloquentia vnicum atque optimum instrumentum sit ad omnes scientias effendas, nullaque re alia eruditionis adparatus ad publica commoda verti melius possit, siue de religione, siue de re publica dicendum, quam si adposite & eleganter, quae cognoscimus, cum aliis communicare possimus; nemini, nisi ab humanitatis sensu alieno, dubium esse potest, quin non modo pulchrum & laudabile, verum plane ad rei tam publicae, quam priuatae conseruationem necessarium sit, bona & perculsa sermonis facultate vti. Magnum est, recte de omnibus rebus iudicandi scientiam sibi comparare; magnum, acutissime cogitare: sed maius meliusque est, copiose, modo prudenter, eloqui posse cogitata mentis. Nam nisi hanc bene dicendi rationem cum ista animi facultate coniunctam esse velimus, aut nullum, aut non ita magnum sapientiae nostrae fructum capient alii. Homini decus est ingenium, sed ingenii lumen eloquentia. a) Itaque quemadmodum haec duo insunt generi humano, quibus brutis animantibus omnes praestamus, & inter nos ipsos alii aliis antecellimus, ratio nimirum & oratio; ita in id incumbendum est nobis, vt & animo & sermone cultiores existamus.

a) Cic. de cl. orat.

Id

Id quod tunc demum continget, quum tam ipsam rerum, per
quas mentem colimus, cognitionem, quam rerum cogitarum
prudentem & cultam elocutionem ex veris ac genuinis fontibus
hauserimus. Quemadmodum enim multum refert, quibus ex
fontibus aquam deducas, quae parandis ad victum necessariis
inferuire debet, vt nisi puri fuerint & limpidi, cibus potusque
non sit salutaris; ita vnde eruditionem atque eloquentiam tibi
deriuandam arbitreris, non minus interest: siquidem ad veram,
vtriusque laudem nemo adspirare potest, qui ad veros ac puros,
ex quibus profluunt, fontes non accesserit.

Postquam igitur diuinae summi numinis prouidentiae pla-
cuit, eiusmodi prouinciae meadmouere, in qua partes sunt meae,
hanc copiose & apte loquentem sapientiam in hoc Musarum de-
lubro spem patriae, iuuentutem academicam, ad commune bonum
publice docere; a demandati muneris ratione haud alienum fore
existimo, si rem a principio exorsus *de veris eloquentiae fontibus*
pauca, prout institutum postulat, disseruero, atque ita non mi-
nus vtili, quam graui argumento, orationi auspicali prolusero.

Sermonem ab ipso rerum auctore homines fuisse ab vtilitate &
autem studium atque incrementum datum fuisse ab vtilitate &
summam a ratione, obseruatione atque exercitatione, **QVINCI-**
LIVS b) recte statuit: id vero qua potissimum ratione accide-
rit, optime tradidisse videtur **CICERO** c), dum primam eloquentiae
originem a conditoribus vrbium & legumlatoribus repetiit. Et
enim iam apud vagas & sine vrbibus & legibus gentes eloquentiae
vsum obtinuisse, vt **QVINCIIVS** quidem arbitratur, persuasum
nobis non est. Sermonem ipsis tribuendum esse, non negamus:
sed vt ferrum qui habent, non iidem propterea & arma ex ferro
conficienda; ita qui sermone vtuntur, ideo non statim disere lo-
quendi ratione sunt praediti. Illud autem a vero abhorrere non
videtur, quum in agris & siluis homines dissipati passim vaga-
rentur, & neglecta humani officii ratione, magis priuatae,
quam communis vtilitatis coeca cupiditate ducerentur; inuentos
fuisse quosdam sapientes viros, qui felicitatem & commoda hu-
manae consortionis, & quam tutam, honestam, illustrem & iucun-
dam mortalium vitam praestet, perpendiculariter, dispersos homines
qua-

b) institut. orator. lib. III. c. 2.

A 2 c) de inuent. rhet. lib. I.

quadam dicendi sapientia vnum in locum ad constituendas vrbes & res publicas compulerunt. Congregati vero vt labores subirent honestos, vt magistratui dicto essent audientes, vt iustitiam colerent, vt fidem seruarent, vt certis legibus viuerent, vt omnia non dumtaxat sui, sed communis omnium commodi causa agerent, graui eorumdem & suauis sermone commoti sunt. Aucta fuit dein, constitutis rebus publicis, cura dicendi, quum publice aliquid suadendum, aut dissuadendum, quum legationibus praeclare fungendum esset, quum denique aut accusandi alios, aut sui defendendi gratia accuratius loqui instituisent. Itaque quemadmodum ratio hos socialis vitae auctores docuit, quibus argumentis homines a pristina consuetudine ad diuersas & meliores viuendi rationes conuerterent; quemadmodum haec ipsa ostendit, quae ad accusandum & defendendum, quae ad persuadendum & dissuadendum valent: ita eadem modum aperuit, ea omnia cum quadam orationis vi & suauitate proponendi. Ideo vere videmur posse contendere, eloquentiam ex ratione & sapientia natam esse atque ortam. Nam quae de eloquentiae studio tradi possunt, aut ad rerum delectum, aut ad verborum ornamenta respiciunt; vt prima semper cura esse debeat de rebus, quae dicendae, altera de ratione, qua dicendum sit, habito vbiuis ad finem, personas & res circumstantes respectu.

Sed non genuit tantum recta ratio eloquentiam, verum etiam nutriuit, educauit, coluit, atque ad illud fastigium dignitatis, quo diu floruit, perductam, a stultorum & improborum temeritate, qui ea non minus priuatim, quam publice abuti sunt ausi, vindicauit. & ad nostra tempora factam tectam conseruauit; vt quicquid siue adiuuenti, siue ornamenti toto, qui amplissimus est, ambitu suo, complectitur, illud omne eidem, a qua originem traxit, rationi acceptum referre putanda sit. Ingenium inuenit rerum & verborum copiam: iudicium eligit, disponit, adplicat, atque vt omnia cum debita decencia, varietate & conuenientia proferantur, prospicit. Excogitandae sunt res verae, aut verisimiles, quae causam explicant, confirment atque illustrent: ratio, experientia amplificata, eas suppediabit. Res inuentae in ordinem apte distribuendae sunt; ratio hoc subministrabit. Porro ad res inuentas idonea verba & sententiae adposita sunt accommodandae: & hoc eadem

eadem ratio docebit. Haec denique in ipsa rerum & verborum pronuntiatione dux & auctor erit, vt cum vox, tum totum corpus dignam obtineat moderationem. Vt igitur abusus rationis abusus eloquentiae induxit, atque adeo vnica fere causa exstitit, vt res optima atque honestissima corrumpere; ita vsus rationis vsus eloquentiae inuenit, inuentum excoluit, atque excultum firmavit, vt quidquid in rhetorum praeceptis de vera & absoluta dicendi facultate praecipitur, a ratione profectum ac desumptum esse debeat.

Cultam vero rationem intelligo, atque bonarum artium & disciplinarum scientia perpolitam, quae homines & doctos, & peritos, & prudentes efficit, ne vel inopia optimarum rerum & verborum laborent, vel prudentia apte loquendi sint destituti; sed abundantem lauta orationis supellectile, omnibusque ad dicendum vel naturae vel doctrinae praesidiis. Quomodo enim rerum omnium ignarus, quod ipse non intelligit, alii vt intelligant, faciet? quas ad confirmandum, quas ad confutandum producet rationes, qui ipse nullam partem doctrinae solide perceptam tenet? quibus, quaequo, argumentis audientium animos, quod praecipuum est in eloquentia, mouebit & haeret, cui neque natura humanae mentis cognita, neque, quibus potissimum rebus duci & regi soleat, perspectum est? Vnde ei in tantis tenebris verborum & sententiarum lumina? vnde in tanta egestate diuitiae orationis? vnde virilis grauitas, quum sit infantissimus? vnde ornatus, quum rudis & barbarus existat? Profecto is, quum dicendum ipsi fuerit, nisi aliena lingua vtatur, aut mutus erit, aut loquax.

Proinde qui aliqua facundiae laude excellere vult, studiis litterarum doctrinaeque praeditus atque instructus esse debet. Haec dum dico, nihil breuius; dum cogito, nihil patet latius. Vt autem cognoscatur, quibus in artibus ac disciplinis versatus esse debeat orator; necesse est, quae ad eius officium pertineant, partite considerare. Quae quidem eiusmodi sunt, vt nisi quis diuinae atque humanae sapientiae scientiam animo comprehenderit, rationem officii nullo modo persoluere posse videatur.

Primum est, quod eloquentia debet efficere, vt alii, quae ignorant, discere possint: causa enim, quantum satis est, non cognita, neque persuasio, neque conuictio, neque commotio locum habet. Hinc

ab oratore requiritur, vt ipse sciat omnia; in quibus alios docendi occasio ei subnascitur. Sed sit haec eius cognitio solida atque accurata, vt possit res ad dicendum propositas rite explicare, hoc est, deducere ex suis causis, exponere earum naturam, discernere partes, euoluere proprietates, proponere scopum, describere effectus, indicare differentiam, enumerare, maxime in themate historico, antecedentia, iuncta & consequentia, seu circumstantias, quomodo **QVINCTILIANVS** d) Graecorum *περισσότερος* dixit: videlicet prout aut omnia, aut quaedam ex iis orationis finis postulat.

Alterum oratoris officium in eo consistit, vt quae aliis cognoscenda proposuit, oratoris argumentis probet & confirmet; vt auditoribus non modo persuadeat, sed eos etiam conuincat, atque repugnantes quoque moueat, & pro scopo orationis huc vel illuc trahat, atque impellat: in quo oratoria adeo regnat, vt quum Athenis actores mouere adfectus prohibiti essent, velut recisam orandi potestatem fuisse, vere **QVINCTILIANVS** iudicauerit. e) Vt enim probare necessitatis, & delectare suauitatis; ita flectere victoriae. f) Desumit autem orator probantia argumenta non ex sola rei natura atque principiis certis; verum ex auditorum etiam persuasionibus, opinionibus, modis iudicandi receptis, consuetudinibus, rerum exemplis, notis quidem, gratis & statui conuenientibus, testimoniis summorum in re publica virorum, quorumque magna est apud omnes auctoritas, & aliis, quae per se licet vim probandi nullam habeant, a plerisque tamen, praesertim popularibus, tamquam fortissima argumenta admittuntur. Neque propterea orator decipere, & fucum facere putandus est, si huiusmodi modis ad veritatem perducere studet, quum id magnae potius sit prudentiae, ex admissis fontibus efficacia deducere argumenta, atque ita vniuersam animis, auribusque multitudinis accommodare orationem. Quare & his aequae ac illis firmiteribus argumentis orator vtitur ad confutandas contrarias sententias, atque ad tollenda ea, quae contra suam ab aduersariis proferuntur: quamquam & multum ea re iuuetur, si aduersae opinionis originem, modum eam stabiliendi, finem, fraudem & recessus in animis auctorum, aliaque secreta detexerit. Vt

d) lib. V. c. 10. e) lib. II. c. 16. f) cic. orat.

Vt autem orator totam auditorum mentem partes in suas trahat, speciatim excitandis adfectibus, ad sensum conuenientibus, & sedandis eidem obstantibus, diligenter operam dare debet, quam eloquentiam potissimum circa mouendum valere, experientia dudum docuit, & comprobauit. Cui quidem rei inserviunt omnia, quibus antea locum inter probationes dedimus. Inprimis uero opus est, ut id, circa quod animi motus producendi sunt, eiusque contrarium plenissime repraesentare, atque eius quasi imaginem egregie depingere possit, in quo, ut in ceteris, CICERO plurimum eminet: praeterea illud idem pro diuersis voluntatis inclinationibus, aut ab honestate, utilitate, necessitate, facilitate, iucunditate commendare & exaggerare, aut uelut inhonestum, damnosum, molestum, non necessarium, absurdum, impossibile damnare sciat, atque execrari. Vbi uero adfecturus auditores, qui saepe faxei ferreique sunt, debet eloqui gestu, omnibusque animi motibus, consentaneo vigore corporis, pugnare acriter, colligere fortiter, saepe accedere ad praecipua, efferuescere, quin tonare ac fulgurare, omnia denique perturbare apte, & miscere.

Occurrunt interdum in explicationis, probationis, commotionisque officio eiusmodi res, quae sunt aut captu & creditu difficiles, aut ingratae ac molestae: hinc orator, eas ut perspicuas & quodammodo suauis reddat, clara profert exempla, comparationes cum aliis rebus euidentioribus & iucundioribus adhibet, ad contraria se conuertit, testimonia & sententias adiungit, & quae alioquin ad ornandam illustrandamque orationem conducunt, in societatem adsumit.

Denique conuenit, oratorem scribere luculenter, & omnibus stili ornamentis formare orationem. Licet enim sermonis perspicuitas, ordo, puritas, concinnitas, elegantia, numerus, natua quaedam pulchritudo, & quae sunt reliquae stili uirtutes, historicum, philosophum, & alium quemuis deceant doctorem, atque in iis ipsa eloquentia posita non sit: orator tamen omnium minime his praefidiis carere potest, quoniam ad bene dicendum, quod in primis eius est, plurimum conferunt, orationemque ita ornata & cultam efficiunt, ut ipsae res inde multum trahant cum dignitatis, tum iucunditatis, atque adeo orator optima ratione & docere, & delectare & adficere possit. Communia igitur haec cuiusuis eruditae orationis

ornamenta orator ad eloquentiam accommodare debet, vt stilus existat oratorius, hoc est, ornatus excellenti quodam verborum delectu, copia atque vbertate, venustis circumscriptiōibus, vocibus & locutionibus expressis, multum significantibus, & ad exaggerandum mouendumque aptis, probe applicatarum figurarum varietate; postremo instructus omnibus modis amplificandi, ad adfectum producendum compositis, ipsisque rebus, oratorum more inuentis, & collocatis. Non autem oratori semper adfectanda sunt elata atque excelsa, ne, quod saepe accidit, enormis non altus, immodicus non grandis, tumidus non sublimis stilus inde proueniat: orationem enim tam submittere, quam attollere decet: & si, quod debet, apte dicere vult orator; alia tenuiter, alia sublimiter, alia presse, alia abundanter & vaste, alia hilare & quasi exultanter, alia seuerē, alia grauiter, alia dulciter, alia cum bile. Id, quod facere debet orator, intelleximus: nunc quibus in rebus versetur hoc eius officium, siue quae sit oratoriae materia, videndum est.

GEORGIAE LEONTINI, antiquissimi rhetoris, sententia est, omnibus de rebus oratorem optime posse dicere: ex quo patet, hunc infinitam & immensam oratoriae subiecisse materiam. Cui vero **CICERO** contradicit, **g) ARISTOTELIS** sententiam praefertens, qui tribus in generibus rerum versari rhetoris officium putauit, demonstratiuo, deliberatiuo & iudiciali. Dissentit idem etiam ab **HERMAGORA**, qui oratoris materiam diuidit in causam, siue rem, quae habeat in se controuersiam, in dicendo positam, cum personarum certarum interpositione; & quaestionem, quae quidem habeat, in se controuersiam, in dicendo positam, sed sine certarum personarum interpositione. Nam licet causam, suppositis tribus istis generibus, oratori concedat; falsum tamen quiddam **HERMAGORAM** de oratoris officio constituisse arbitratur, quum & quaestionem eo traxerit: ita vt remotum ab eo esse censeat, quaerere, ecquid bonum praeter honestatem? solis magnitudinem describere, differere de mundi forma, disputare de terrae motu & his similibus, in quibus philosophorum ingenia sese exercere solent; neque eiusdem sententia oratori attribuenda sint, quae critici sibi vindicarunt, disceptare de origine litterarum, aut de recta eas pronuntiandi ratione, disquirere de quantitate syllabae, aut de vsu vocis alicuius, emendare,

g) de inuent. rhet. I.

dare, quae vel temporum, vel hominum culpa in veterum scriptis corrupte & deprauate leguntur, & quae sunt alia.

Veteres nimirum dicendi magistri oratoriam totam reipublicae suae negotiis ad commodatam tradiderunt, adeo vt CICERO eam civilis scientiae partem dixerit, alii locum ei in ethice *πραγματικῶν* s. negotialem assignarint h), & politici atque oratoris nomen subinde idem fuerit. Quare tum in rebus, quae in vfu atque actione consistunt, versata est oratoria, neque se extendit ad eiusmodi res, quae in inspectione, id est sola cognitione atque aestimatione positae sunt, & θεωρητικαὶ dicuntur, sed tota *πρακτικῆ*, hoc est actiua s. administratiua audiuit. Attamen non negarunt veteres, vt ex QVINCTILIANO i) adparet, ex secretis istis studiis magnos ad oratorem fructus prouenire, multa que illi saepe ex iis sumenda esse.

Hodie quum oratoria vtendum sit in rebus non modo civilibus, veterum & in sacris scholasticisque; omnes omnino veritates oratori materiam praebent dicendi, etiam eae, quae nullum exigentes actum, ipso rei intellectu ad quiescunt: si videlicet in disceptationem venire possunt apud eos, ad quos vel scribit, vel loquitur; si lectoribus, vel auditoribus non gratae; si ipsis suspectae, aut ab iis, alia edoctis, non dum receptae sunt: nam illis, quae euidentibus iamque omnibus satis acceptae ac probatae sunt, hoc eloquendi studium haud aequè inferuire, facile concesserim. Quin oratoria, licet non declamatoria illa, locum inuenit in honorificis compellationibus & litteris, quibus animum aliis beneuolum atque amicum, aliis gratum & reuerentem diligentius & copiosius significamus; quibus cum de praesenti, tum sperato aliquo bono plurimum gratulamur; quibus communem cum aliquo dolorem, ex rebus eius aduersis haustum, exprimimus, ad afflictumque a moerore animum erigimus, & confirmamus; quibus maiorem in modum aliquid petimus, aut pluribus verbis commendamus, quem nostra commendatione adiutum maximopere cupimus. Non igitur intra cancellos quosdam includimus oratoriae studium: sed cum QVINCTILIANO k) omnes res, quaecunque oratori ad dicendum subiectae sunt, materiam esse rhetorices; atque ita non in iudiciis solum & concionibus, sed in rebus etiam priuatis ac domesticis rhetorice esse, iudicamus. Ipse TVLLIVS alibi l) palam adfirmat, vim oratoris professionemque ipsam bene dicendi hoc suscipere, ac polliceri, vt

h) vid. QVINCTILIANVS lib. II. c. 21. i) lib. XI. c. 18. k) lib. II. c. 21. l) de orat. lib. III.

omni de re, quaecunque sit proposita, ornatè copioseque dicatur; atque oratori esse debere, quae sunt in hominum vita, omnia quaesita, audita, lecta, disputata, tractata, agitata, quandoquidem in iis verferur. Idem oratorem plenum & perfectum eum vocat, qui de omnibus rebus possit varie copioseque dicere; & rursus eum tantum oratoris tam graui nomine dignum iudicat, qui quaecunque res inciderrit, quae sit dictione explicanda, prudenter, compositè, ornatè & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate. m)

Tam amplam oratoriae quod esse materiam diximus; illud haud ita accipi volumus, ac si oratorem cum grammatico, historico, philosopho, iurium, aut diuiniore scientiae interprete, aut quocunque alio aliarum disciplinarum doctore commiscendum, eorumque promiscua atque indiscreta esse officia, contenderemus. Docere, explicare, narrare, probare, conuincere omnium est: sed diuersa plane ratione illi, atque his competit. Id hi faciunt accurate quidem atque erudite, nude tamen & simpliciter, logica rerum expositione contenti; & si verborum castitate atque elegantia simul vtuntur, stili quoque edunt specimina: iste vero veritatibus, ex omnium scientiarum genere depromtis, addit ornatum, copiam, varietatem, suauitatem, vim, dignitatem & magnificentiam; easque auditorum intellectui, voluntati, opinionibus, adfectibus, statibus, omnibusque rationibus prudenter accommodat, vt magna cum delectatione atque efficacia & doceat, & conuincat, & permoueat. ZENO rhetoricam palmae, dialecticam pugno similem esse dixit, quod latius loquerentur rhetores, dialectici autem compressius n). Narrat historicus, sed plane & tenuiter; eiusque pleraque sunt humilia, & e medio petita: narrat orator, sed recondite, & splendide. *Historiam*, inquit PLINIVS, o) *saepius ossa, musculi, nerui; orationem tori quidam & quasi iubaee decent. Haec vel maxime vi, amaritudinis, instantia; illa tractu & suauitate atque etiam dulcedine placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio.* Disputat logicus, sed concise & subtiliter: disputat orator, sed in oratione emendata, dilucida, figurata ac perpetua, multisque dicendi ornamentis condecorata, atque amplificata. Pari modo de rebus sacris & ciuilibus orator dicere debet melius, quam alius earum doctor. Quid ergo? non aut philosophus de philosophia melius? aut iureconsultus de iure, aut theologus de sanctioris doctrinae partibus? si nesciat orator, quid sit, de quo dicendum, plane melius: sed accepta ab iis melius orator, quam ipsi, qui docuerunt p). Oratori enim est adnitendum, vt diuersa

m) *ibid.* n) CIC, de fin. o) lib. V. ep. 8. p) vid. QVINCTILIANVM lib. II. c. 21.

genera auditorum per plures dicendi species teneat, ac deducto in partes audientium studio, eorumdemque fastidio ac deliciis omnia accommodet: hinc eligere prudenter, disponere apte, figurare varie, excelsa depressis, exilia plenis, seueris iucunda mutare, extrinsecus aut blandimentis, aut aculeis excitare, omniaque orationis suae vela quodam vento aptissimarum animi commotionum implere solet.

Cognito oratoris officio, spectata etiam materia, in qua illud versatur, quibus artibus & scientiis instructus esse debeat orator, obscurum esse non potest. Quod si non quaeritur de oratore, qui sit, aut fuerit; sed tantum imaginem quamdam concipimus animo, omnibus de rebus optime dicentis, ex nulla parte cessantis, ac perfecti oratoris, quem CICERO scripto ad Brutum libro, & QUINCTILIANVS q) instituerunt: facile concedimus, hunc esse neminem posse, nisi fuerit omnium rerum magnarum atque artium scientiam consequutus. Hinc QUINCTILIANVS r) oratorem, vt sit consummatus, multum etiam iuuari contendit a musica, geometria, & his similibus artibus: quae licet se haud ostendant in dicendo, nec proferant; vim tamen eas occultam suggerere, & tacite quoque sentiri arbitratur. Fuisse quidem sine his disertos: at se oratorem perfectum velle. Et quamuis eadem non adeo multum ad eloquentiam adiciant; aequae tamen non esse totum ac perfectum existimat, cui vel parua defint. *Pingendus est nobis*, inquit CICERO s), *de tractis omnibus vitiis orator, atque omni laude cumulatus*. Solent scilicet dicendi magistri, perinde vt philosophi, praecipere omnia, vt saltem plurima fiant. Etenim maiora consequentur eloquentiae alumni, qui ad summa, quamuis ea non contingant, nituntur, quam qui praesumpta eo emergendi desperatione, protinus circa ima subsistunt. Omnium artium peritus esse deberet orator, si de omnibus ipsi dicendum esset: sed quum de omnibus dicendi occasio ipsi non offertur; etiam non requiritur, vt possit dicere de omnibus. Satis erit, vt recte QUINCTILIANVS t) iudicat, eum rei, de qua dicendum ipse est, non esse inscium. Dicat igitur orator, de quibus didicit, & discat, de quibus sibi dicendum esse, intelligit.

Speciatim oratori accuratio philosophiae cognitio tam est necessaria, vt QUINCTILIANVS v) eam eius partem, quae rationem rectae honestaeque vitae tradit, proprie ad oratoriam pertinere, & philosophos hanc, ab oratoribus relictam, occupasse statuerit, quum hi cura

q) lib. I. c. 1. & 10. r) lib. I. c. 10. s) de orat. t) lib. II. c. 21. v) lib. I. prooem. lib. II, 20, XII. 2.

morum neglecta, eloquentiae bonis male, & ad quaestum vti coepissent. Qua de re nos non disputamus, quibus sufficit, ab omnibus id concedi, philosophiam atque oratoriam ita arcte inter se coniunctas esse, vt orator esse nemo possit, nisi certa veri falsique in omnibus rebus cognoscendi, praeterea finiendi, diuidendique ratione praeditus sit, vt scire possit, quid cuique consentaneum, quid repugnans, quid ex quoque efficiatur; nisi in peruestigandis rerum naturalium principiis & causis exercitatus; nisi didicerit, quae virtutum. & quae sint vitiorum genera; quae adfectuum, animique motuum ratio, & quomodo hos excitare, & sedare oporteat; quae praeiudicatae plurimorum opinioniones persuasionesque; porro quibus moribus, institutis & legibus temperandae sint ciuitates; denique quae homini in hominem, semetipsum, & praecipue in deum praestanda sint officia. Quumque oratori saepe sint quaedam ex historiarum monumentis repetenda, atque exemplis illustranda oratio; quae litteris proditae sunt, rerum ante gestarum & antiquitatum notitia carere haud potest. Praeterea rerum sacrarum maxime peritus sit, in iis qui oratorem agit; ciuiliū, qui vult esse ciuilis orator; scholasticarum, cui in scholis declamandum est: quamquam, quod omnes scientiae communi inter se vinculo continentur, qui eminere aliquo dicendi genere cupit, & eorum, quae non aequae ad officium suum spectant, non potest esse plane ignarus. Ex his igitur disciplinis, tamquam ex perennibus quibusdam fontibus, admirabilium rerum copiam incredibilem hauriet orator, quoties ipsi verba facienda sunt; praesertim si accesserint vberissimi experientiae fontes, seu eximius longi temporis vsus, qui multa aperit, ostendit ac docet. Sed quoniam omnia puris, comitis atque electis verbis, & praeterea parua submisisse, modica temperate, magna grauitate, cunctaque apte oratori sunt eloquenda; exquisitam etiam linguam, qua vitur, notitiam, plenamque stili facultatem habeat, necesse est.

Praeceptis & exemplis, maxime antiquorum, inter fontes eloquentiae locum non inuidemus: quatenus scilicet illa regulas oratorum e rectae rationis principiis deriuatas tradunt, explicant, & quomodo ad vsum vitae prudenter adplicandae sint, demonstrant; haec autem quatenus, quae recte praecepta sunt, ad ipsum vsum translata exhibent. atque ad imitandum proponunt. Neque enim cuidam dignum videbitur admiratione, & summos rhetores atque excellentissimos oratores lapsos esse, & interdum, velut bonus ille Homerus, dormitasse:

mitasse: nemini enim hominum vquam datum fuit, omnem vitare
offensionem. Hinc illae creberrimae diffensiones diuersaeque opi-
niones, quibus inter se dissidere constat vel optimos, & priscos facuti-
diae futores, vt quum CICERO ab ARISTOTELE, & ab vtroque QVINCTI-
LIANVS saepe dissentit. Quin ipse Cicero, qui tamen principatum elo-
quentiae tenet, suos de inuentione libros improbasse, atque aliis postea
scriptis damnasse, apud QVINCTILIANVM x) legitur.

Quare & veterum auctorum egregia monumenta ad rationis nor-
mam, tamquam ad Lydium lapidem, ita sunt examinanda, vt quae ab
iis vere & accurate litteris consignata cognouimus, in nostrum vsum
transferamus: qui sane hac ratione longe maior erit, quam si coeco eos
impetu sequamur. Vt autem constet, e quibus potissimum tam prae-
cepta, quam exempla eloquentiae petere, & ad quorum imaginem nos
componere debeamus; potiores ex antiquis & Graecorum, & Roma-
norum dicendi magistris breuiter indicabimus.

Quamquam ante Graecos iam fuisse gentes, qui dicendi studio
operam nauarint, non est, quod dubitemus; Graeci tamen, vt aliarum
artium, ita & eloquentiae praecepta primi tradiderunt. Cui au-
tem ex iis inuentae huius disciplinae laus tribuenda sit, non aequale
quet. QVINCTILIANVS y) EMPEDOCLEM primum monuisse aliqua circa
rhetoricen, & ANTIHONEM orationem primum omnium scripsisse vi-
detur existimare. Sed vindicant hunc honorem TISIAE SOCRATES z);
CADMO MILEGIO aut PHERECYDI SYRIO PLINIUS a); alii CORACI, TISIAE,
magistro, vt CICERO memorauit b). Vnus vero omnium inter Grae-
cos ARISTOTELES emineuit, qui CICERONE auctore c), veteres oratoriae
scriptores, a TISIA repetitos, in vnum locum conduxit, & nominatim
cuiusque praecepta, magna conquisita cura, perspicue scripsit, atque
enodata diligenter exposuit, tribus scilicet ad Theodecten libris, &
forte vno ad Alexandrum: nam hunc eius esse foetum, multi erudito-
rum dubitant. Commentati sunt in eos M. ANTON. MAIORAGIUS, ANT.
RICCOBONVS, PETRVS VICTORIVS, CHRISTOPH. SCHRADERVS & alii, quo-
rum est ingens copia. Quae DEMETRIVS PHALEREVS de membris & incisus;
de periodo eiusque partibus; de componendis epistolis, & de characteribus dicendi
egregie praecepit, a IOH. CASELIO edita cum libro περὶ ἑρμηνείας s. de in-
terpretatione, aut si mauis, elocutione, quem ALDVS eius nomine inscriptum
primus d) vulgavit, sed ISAACVS VOSSIUS e) DIONYSIO HALICARNASSAEO
vindi-

B 3

x) lib. III. c. 5. & 6. y) lib. III. c. 1. z) apud Platon. in Phaedr. p. 1239. a) lib.
V. c. 39, VII. 56. b) de orat. I. c. 21. & Brut. c. 12. c) lib. II. c. 2. d) Vener.
f. 1508. e) de poematum cantu p. 91.

vindicauit. Huius DIONYSII *ars rhetorica* primum prodiit ex officina AL-
 DI I), deinde ROB STEPHANI g) iuncta cum eiusdem de *compositione orationis*
 libro. Ille etiam separatim publicauit eius *iudicia de praeceptis oratoribus* eo-
 rumque characteribus; IOHANNES vero STVRMIVS libellum *περι των ερωτικων*
προαξιων s. nominum collocatione, vna cum suo de *periodis* libro. HERMO-
 GENES librum de *statibus*, alium de *ideis*, & quatuor libros de *inventione*
 praeclare confecit, quos ALDVS primus h) in lucem graece protulit,
 IOH. vero STVRMIVS i) & CASP. LAVRENTIVS k) in latinum sermonem ver-
 terunt, scholiisque doctis illustrarunt. DIONYSIVS LONGINVS CASSIVS
 librum *περι της εναντιουσεως* s. de *sublimitate* erudite scriptum reliquit, editum cura
 FRANC. ROBERTELLI l), PAVLLI MANVII m), TANAQ FABRI n), IAC. TOL-
 LII o), CONR. SAM. SCHVRZFLEISCHII p) atque aliorum. Alia Graeco-
 rum rhetorum, vt ARISTIDIS *περι λογου πολιτικου*, & ceterorum, quae ad
 nos peruenerunt, scripta in corpore rhetorum Aldino q) conspi-
 ciuntur.

Ex oratoribus Graecis facundiae laude maxime floruerunt ISO-
 CRATES & DEMOSTHENES. Illum CICERO eloquentiae patrem, hunc PLI-
 NIVS r) normam oratoris & regulam, & QUINCTILIANVS legem orandi
 dixit. Illius adhuc habemus XXI. orationes ab HIER. WOLFIO cum ver-
 sione & commentario editas; huius vero LXI. a magno illo renascentis
 Graeciae statore, ALDO MANVITIO, e tenebris erutas s), & a iam laudato
 WOLFIO in latinum sermonem translatae, atque aliquoties emissas vna
 cum LIBANII argumentis atque VLPIANI commentariis. Neque igno-
 tae sunt orationes LYSIAE XXXIII. quae graece & latine cum notis IO-
 DOCI HEIDII t) separatim exstant; aliae GEORGIAE LEONTINI,
 ISAEI, HYPERIDIS, DINARCHI, LYCVRGI, DIONIS PRVSAEENSIS, ARISTIDIS,
 IVLIANI, LIBANII, aliorumque, cum in corpore veterum oratorum, illo
 ab ALDO, & alio ab HENR. STEPHANO adornato, inueniuntur; tum separa-
 tim, aut cum vno alteroue coniunctim vulgatae sunt.

Romani, Graecorum in dicendi studiis aemuli, tantam, florente
 republica, eloquentiae laudem adepti sunt, vt ipsos Graecos ea super-
 rasse videantur. Praesertim aeuum CICERONIS magnam disertissimo-
 rum virorum copiam tulit: sed praeter huius monumenta nihil eo-
 rum nostram vidit aetatem, quibus Q. HORTENSIVS, C. CVRIO, M. BRV-

IVS,
 f) Ven. 1508. g) Paris. 1547. h) Ven. 1508. i) Argent. 1570. k) Gene-
 uae 1614. l) Bas. 1559. m) Venet. 1555. n) Salmurii 1663. o) Traj. ad
 Rhen. 1694. p) Witteb. 1711. q) Ven. 1508, f. 2. vol. r) lib. VIII. ep.
 26. s) Ven. 1504. t) Hanou. 1615. 3.

IVS, M. CAELIVS, M. CALLIDIVS aliique magni oratores, quantum dicendo potuerint, aperuerunt. CICERO vero ab hominibus sui temporis regnare in iudiciis dictus, & apud posteros id consequutus est, ut ipsius nomen iam non hominis, sed eloquentiae habeatur. Effinxit enim vim DEMOSTHENIS, copiam PLATONIS, iucunditatem ISOCRATIS, vel potius omnes facundiae virtutes ex se ipso extulit immortalis ingenii beatissima vbertate, ut QUINCTILIANVS y) de eo iudicauit. Cuius incredibilis eloquentia ex absolutissimis, quarum LVI. reliquas habemus, orationibus cognosci potest. Ipse autem ornate, copiose & apte loquendi praecepta tradidit *libris II. de inuentione rhetorica; dialogis III. de oratore ad Q. fratrem; libro de claris oratoribus, qui dicitur BRVIVS; alio ad M. BRVTIVM, qui inscribitur orator; topicis ad C. TREBATIVM; dialogo de partitione oratoria, & libro de optimo genere oratorum*: e quibus diligentissimam merentur lectionem, quae de oratore ad BRVTIVM scripsit.

Multa etiam egregia continentur in III. illis rhetoricorum ad HERNIVM libris, quos quidem nonnulli, in quibus illustris IOH. PETRVS LVDOVICVS x) ipsi CICERONI vindicatum iuerunt, alii vero rectius CORNIFICIO, illi forte, quem QUINCTILIANVS y) non pauca de oratoria arte praecepisse memorat, adscribendos esse, arbitrati sunt. Accuratus admodum & exquisitus rhetor fuit M. FABIVS QUINCTILIANVS, quem, quod ad praecepta attinet, quidam ipsi CICERONI praeferre non dubitarunt. Certe politissimae sunt eius XII. libri *institutionum oratoriarum*, in quibus magna industria ac dexteritate oratorem instruit, atque eloquentiam ab imis fundamentis ad summum fastigium omnibus partibus expressam exhibet. Ab eodem elegantissimum *de causis corruptae eloquentiae dialogum*, qui alias TACITI esse creditur, profectum esse, vix est, quod dubitemus, postquam LIPSIVS, MENAGIVS, GRAEVIUS, HEVMANNVS, aliique graues ad id probandum rationes protulerunt. Num autem declamationes cum minores, tum maiores eodem iure eius nomen ferant, id maiori in dubio versari videtur: neque tamen est pro certo habendum, illas a nostri auctoris, aut patris; has a M. FLORO, aut POSTHVMIO iunior conscriptas esse, & si quae aliae doctorum sunt coniecturae.

QUINCTILIANI discipulus fuit PLINIVS ille iunior, qui non modo in diuersis epistolarum locis praeclare de instituenda stili & dicendi exercitatione disseruit; sed etiam panegyricum, TRAIANO dictum, reliquit: opus insigne, quo si laudatiuum spectes genus, Romana facundia nihil habet elegantius. Exprimere PLINIVM voluerunt alii, quorum

y) lib. X. r. x) opus. orat. n. XI. & XII. y) lib. III. c. 1.

rum laudationes vna cum eius oratione saepius editae sunt. SENECAE, rhetoris, declamationes, quarum vnam citauit QVINCTILIANVS 2), deperditae sunt; quae vero ex sui aevi declamatoribus excerpta dedis, dictione satis nitida vsus, vna cum suaviorum libro, ex parte ad nos peruenerunt. LIVII, CVRTII, aliorumque historicis narrationibus elegantissimae saepe orationes sunt insertae, quae separatim quoque vno collectae volumine prodierunt. Reliquos rhetores antiquos PETRVS PITHAEVS a) vno fasciculo comprehensos, in lucem protulit.

Satis de fontibus eloquentiae, ad quos eundem est omnibus, qui praestare dicendi laudem volunt. Quid enim est apte atque adposite loqui, nisi a ratione praescriptas prudentiae regulas observare? quid est copiose dicere, nisi ex omnium disciplinarum adparatu atque experientiae penu proferre optimarum rerum copiam? quid est ornate, quid bene verba facere? nihil aliud, quam imitando exprimere egregia praeceptorum exempli. Haec est vnica ad eloquentiam via, qua inceserunt omnes, qui post renatas litteras eminuissent aliquo dicendi genere, & ab eloquentiae peritis in numero disertorum habiti sunt, MVRETVS, PALEARIVS, MAIORAGIVS, CASA, PERPINIANVS, VAVASSOR, HEINSIVS, CVNAEVS, GRAEVIVS, BVCHNERVS, CELLARIVS, SCHVZFLEISCHIVS, & qua adhuc incedunt BOEHMERVS, CYPRIANVS b), BERGERVS, atque alii. Quorum exempla nos excitare debent, vt contendamus ad imitationem optimorum, qui antiquam illustrarunt aetatem, oratorum. Enimvero eorum vestigia tum persequi demum licebit, si in euoluendis legendisque eorum, quibus imaginem summae eloquentiae expresserunt, scriptis, multum temporis consumseris.

Quod quum sine antiquitatum noticia, quippe quae auctorum lectioni, cum fructu instituendae, maxime inseruit, fieri non possit; muneri a Serenissimis huius academiae Conservatoribus, Domitiis meis indulgentissimis, mihi imposito conuenire, puto, si primis, iisque publicis recitationibus antiquitates romanas ad ductum Cellariani compendii ita exponendas mihi sumsero, vt omnia ad intelligendos antiquos scriptores, illustrandaque difficiliora eorum loca dirigantur. Oratione autem auspicali, ipsis nonis Maii, hora X. recitanda, eloquentiae causam contra multorum criminaciones perorabo, simulque Munificentissimae academiae Nutriciis pro summo in me collato beneficio, subiectissime & publice gratias agam, ac pro eorundem & academiae huius salute, deum optimum maximum piis precibus inuocabo. Ad quam propense audiendam, Prorektor magnificus, illustrissimi Comites, proceres aulae atque academiae excellentissimi, sacrorum praecones venerandi, & quicumque in Prytaeco hoc litteras amant, atque ornant, vt frequentissima auditorum corona compareant, mihiq; aures signis bonitatis pariter ac fauoris memoriam perpetuo me sanctam seruatorum, ac grati animi significationem, quocumque potero pietatis officio genere daturum, spondeo.

P. P. in academia Ienensi pridie non. Maii 1703.

2) lib. VIII. 2. a) Paris. 1599. 4. b) vid. summi viri incomparabilem orat. paneg. inscriptam, consecratio ERNESTI PII, vulgaram 1703.

CK 4118

ULB Halle 3
004 528 28X

f

✓ 4118

Inches
Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

AM ORATIONEM
A MVNVS
DESEOS PVBLICE DOCENDAE
NISSIMIS
ACADEMIAE
VATORIBVS
ISSIME DEMANDATVM
AVSPICABITVR
AC FAVTORES
VANTIA ATQVE HVMANITATE
INVITAT
PRAETEREA
VS ELOQVENTIAE
DISSERIT
CVS ANDREAS
LBAVER.

E N AE
IS HORNIANIS.

